

ABD BÜYÜKELÇİLİĞİ'NİN TAŞINMASI DAVASI'NIN MUHTEMEL SONUÇLARI

POSSIBLE RESULTS OF THE RELOCATION OF US EMBASSY TO JERUSALEM CASE

M. H. Mustafa BEKTAŞ*
Talip ALAN**

Özet: Filistin sorunu, yaklaşık son bir asırdır çeşitli platformlarda ele alınan en önemli uluslararası meselelerden bir tanesidir. Özellikle yakın dönemde uluslararası mahkemelerin de gündeminde olan Filistin meselesi, daha çok Filistin dışındaki aktörler aracılığıyla buna kabil olabiliyordu. Filistin, 29 Kasım 2012 tarihinde BM Genel Kurulu'nun 67/19 sayılı kararı ile “üye olmayan gözlemci Devlet” (non-member observer State) statüsü elde ettikten sonra, doğrudan kendisi, uluslararası hukuktaki statüsünü güçlendirme ve top raklarındaki sorunları uluslararası yargı mekanizmaları kanalıyla çözüme kavuşturma girişimleri başlatmıştır. Bu bağlamda, İsrail'deki Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Büyükelçiliği'nin Kudüs'e taşınması üzerine, Filistin, 30 Eylül 2018'de Uluslararası Adalet Divanı'na (Divan) başvuru yaparak ABD aleyhine bir dava açtı. Mevcut çalışma, ilk olarak “Divan'ın bu davada yargı yetkisi var mıdır? Filistin, Divan önünde taraf olabilir mi? Filistin'in iddiaları nelerdir?” sorularını cevaplamaya çalışacak; son tahlilde ise, davayı muhtemel sonuçları açısından inceleyip, davanın hem Filistin hem de uluslararası hukuk açısından sembolik mi kalacağını yoksa somut etkiler mi husule getireceğini analiz edecektir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Uluslararası Adalet Divanı, İsrail, ABD

Abstract: The question of Palestine is the one of the most important international issue that has been taken into consideration by variety of platforms in almost one century. The question has recently been put on the agenda of international justice systems via other actors than Palestine. Since Palestine has granted 'non-member observer State' status by UN General Assembly resolution 67/19 on 29 November 2012, Palestine has been striving to empower its status in international law and to resolve the questions related to its land through international justice systems. In this regard, after

* Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler, mhmbektas@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1733-6339, Makalenin Gönderim Tarihi: 02.10.2019, Kabul Tarihi: 02.10.2019

** Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler, talipalan@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1297-8201

the relocation of the US embassy to Jerusalem, Palestine instituted proceedings against the United States of America before the International Court of Justice (ICJ). The current paper firstly seeks to address the following questions: Does the ICJ have jurisdiction on this case? Could Palestine become a party before the ICJ? What are the claims made by Palestine? The paper will finally examine the possible results of the case to analyse whether they would be symbolic or bear some concrete impact for Palestine and international law.

Keywords: Palestine, Jerusalem, International Court of Justice, Israel, USA

I. GİRİŞ

Filistin meselesi, uluslararası hukuk açısından insan hakları ihlalleri, tanınma sorunu ve sınırların belirlenmesi gibi birden fazla başlığı¹ ihtiva etmektedir.² Gerek uluslararası örgütler gerek uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli platformlar aracılığıyla, konu birçok yönüyle ele alınıp bu başlıklara yönelik iyileştirme çabaları olmuştur. Ancak, Filistin sorununu bir ya da birkaç yönüyle ele alıp bir sonuca ulaşan bir uluslararası mahkeme kararı henüz mevcut değildir.

Tarihsel olarak bakıldığında, Filistin ilk olarak 1924'te bir uluslararası mahkemede dava konusu olmuştur. Uluslararası Daimi Adalet Divanı tarafından ele alınan bu dava, günümüzdeki Filistin'e ilişkin meselelerden ziyade o dönemde Filistin'deki imtiyazlarla ilgili İngiltere ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlığa ilişkindi.³ Filistin'in yaklaşık bir asırdır güncelliğini koruyan meseleleri ise, uluslararası mahkemelerin gündeminden uzak kalmıştır.⁴ Aslında, Filistin'e ilişkin sorunların bir uluslararası mahkemeye götürülmesi fikri, ilk olarak 15 Mayıs 1947 tarihinde kurulan Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi (UNSCOP)⁵ tarafından kurulduğu yıl sunmuş olduğu rapor

¹ Özellikle orantılılık ilkesi ve sivil hedeflerin gözetilmesi gibi uluslararası hukukun temel prensiplerinin ihlal edildiğine ilişkin İnsan Hakları İzleme örgütünün raporu için bkz: <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/israel/palestine>

² Tayyar Arı, "Filistin Sorunu", Tarih Bilinci: *Tarih ve Kültür Dergisi*, 2011, Özel Sayı, ss. 139-145, ISBN: 1309-4963.

³ *Mavrommatis Palestine Concessions (Greece v. United Kingdom)*, P.C.I.J., Series A, No. 2, 30 August 1924.

⁴ Chantal Meloni & Gianni Tognoni (ed), *Is There a Court for Gaza?: A Test Bench for International Justice* (Springer, The Netherlands, 2012).

⁵ UN General Assembly Resolution, "Constituting the UNSCOP", 15 May 1947, A/RES/106 (S-1).

ile gündeme getirilmişti.⁶ Komite'nin raporuna göre sekiz başlıkta Divan'ın danışma görüşü alınmalıydı. Ancak, yapılan oylama sonucunda Komite'nin bu önerisi reddedilmişti.⁷ Komite'nin 1947 yılında reddedilen teklifinden yaklaşık 60 yıl sonra, Divan, Filistin'in güncel meselelerinden birini 2003 yılında gündemine almıştır. Bu gelişme, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun konuya ilişkin danışma görüşü talebi üzerine mümkün olabilmektedir. Divan'ın önüne gelen bu konu, İsrail'in -Filistinli kimi grupların terör saldırıları yaptığı gerekçesiyle- inşa ettiği duvarın⁸ uluslararası hukuka uygun olup olmadığının belirlenmesine ilişkindir.⁹

BM Genel Kurulu üzerinden Filistin sorunlarının uluslararası mahkemeler gündemine getirilme çabalarının yanı sıra, Filistin de bu amaçla doğrudan bazı gayretler içerisinde olmuştur. Bu bağlamda, İsrail'in Gazze'ye gerçekleştirdiği deniz, hava ve kara saldırılarının olduğu esnada, Filistin, 22 Ocak 2009 tarihinde Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü madde 12(3)'e¹⁰ istinaden Mahkeme'nin yargı yetkisini kabul etmek üzere Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) bildirimde bulunmuştur.¹¹ Yapılan bildirim, UCM Savcılık Bürosu tarafından incelendikten sonra Nisan 2012'de geçersiz bulunmuştur. Gerekçe olarak Filistin'in uluslararası hukuktaki statüsü gösterilmiştir. Bu bağlamda, Filistin'in BM sisteminde sahip olduğu "gözlemci birim" (observer entity) statüsünün belirleyici olduğu ve bu statünün

⁶ The UN General Assembly, "Report of The Ad Hoc Committee on the Palestinian Question", Gen. A/516, para. 16, 25 November 1947, <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/CB265C939B5A551F802564B40053D359>

⁷ Ibid para. 24; Nabil Elaraby, "Some Legal Implications of the 1947 Partition Resolution and the 1949 Armistice Agreements, Law and Contemporary Problems", The Middle East Crisis: Test of International Law, 1968, Vol. 33 (1), pp. 97-109.

⁸ Erdem Denk, "Uluslararası Adalet Divanı'nın İsrail'in İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İnşa Etmekte Olduğu Duvar Konusundaki Kararı", Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 3 (Güz 2004), s. 151-173.

⁹ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, "Advisory Opinion", ICJ, 9 July 2004.

¹⁰ "Bu tüzüğe taraf olmayan devletin 2. paragrafa göre kabulü aranıyorsa, o devlet Mahkeme Yazı İşleri Dairesi'ne sunacağı bir bildirge ile suç konusu olayla ilgili olarak, Mahkemenin yargı yetkisini kabul edebilir. Kabul eden devlet 9. Bölüm'e uygun olarak erteleme ya da istisna olmaksızın Mahkeme ile iş birliği yapacaktır".

¹¹ Michael G. Kearney, "Why Statehood Now: A Reflection on the ICC's Impact on Palestine's Engagement with International Law", in Chantal Meloni & Gianni Tognoni (ed), Is There a Court for Gaza?: A Test Bench for International Justice (Springer, The Netherlands, 2012), p.391.

Roma Statüsü'ne taraf olabilmek için ya da Roma Statüsü'ne taraf olmaksızın UCM'nin yargı yetkisini kabul edebilmek için yeterli olmadığı belirtilmiştir. Diğer bir ifadeyle, BM'ye üye olmayan devletler için ifade edilen "üye olmayan devlet" (non-member State) statüsünü haiz olmadığı gerekçesiyle Filistin'in bildirimi geçersiz olarak değerlendirilmiştir.¹² Aynı yıl, Filistin, 29 Kasım 2012 tarihinde BM Genel Kurulu'nun 67/19 sayılı kararı ile "üye olmayan gözlemci Devlet" (non-member observer State) statüsü elde etmiştir. Bu gelişme, geçmişe dönük olarak Filistin'in 2009 yılında yapmış olduğu geçersiz bildiri mi geçerli hale getirmemiştir, ancak 29 Kasım 2012 tarihinden itibaren Filistin Roma Statüsü'ne taraf olabilecek ya da taraf olmaksızın Mahkemenin yargı yetkisini kabul edebilecek bir konuma gelmiştir.

Nitekim Filistin 1 Ocak 2015 tarihinde, Doğu Kudüs de dâhil olmak üzere işgal altındaki Filistin topraklarında 13 Haziran 2014'ten bu yana işlendiği iddia edilen suçların¹³ soruşturulması amacıyla madde 12(3)'e göre UCM'ye yeni bir bildirimde bulunmuş¹⁴ ve 2 Ocak 2015'te de Roma Statüsü'ne katılma yoluyla taraf olmuştur.¹⁵ Filistin'in madde 12(3) uyarınca yapmış olduğu bildirimin kabul edildiği ve UCM savcısının incelemesine sunulmuş olduğu bilgisi 7 Ocak 2015 tarihinde Filistin tarafına sunulmuştur. Savcılık Bürosu da BM Genel Kurulu tarafından Filistin'e verilen "devlet" statüsünün Roma Statüsü'ne taraf olabilmek için gerekli olan "devlet" statüsü olarak görülmesi gerektiğini vurgulayarak, yapılan bildirimin geçerliliğini teyit etmiştir.¹⁶

¹² Fatou Bensouda, "Preliminary Examination of the Situation in Palestine", ICC-OTP-20150116-PR1083, 16 January 2015, <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1083>

¹³ Daha sonra 22 Mayıs 2018 tarihinde Filistin Roma Statüsü madde 13(a) ve 14'e göre bir başvuru yaparak, daha önceki başvurusunda işlendiği iddia edilen suçların zaman dilimi ve bölgesini genişletmiştir. Bu bağlamda zaman dilimi "geçmiş, devam eden ve gelecek" olarak, bölge ise "Filistin Devleti topraklarının tüm bölgelerinde" olarak genişletilmiştir. The State of Palestine, "Referral by the State of Palestine Pursuant to Articles 13(a) and 14 of the Rome Statute", 15 May 2018, PAL-180515-Ref, https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2018-05-22_ref-palestine.pdf

¹⁴ Filistin'in Roma Statüsü madde 12(3) uyarınca yaptığı bildirim için bknz: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/press/Palestine_A_12-3.pdf

¹⁵ Filistin 2 Ocak 2015 tarihinde Roma Statüsü'ne taraf olmak üzere katılım belgesini tevdi etmiş ve 6 Ocak 2015 tarihinde Roma Statüsü'ne kabul edilerek 123'ncü taraf devlet olmuştur. Roma Statüsü'nün Filistin için yürürlüğe giriş tarihi ise 1 Nisan 2015'tir.

¹⁶ Bensouda, "Preliminary Examination of the Situation in Palestine".

UCM usulü gereği, Savcılık Bürosu, yapılan başvuru konusu için soruşturmayla yer olup olmadığını tespit etmek amacıyla bir ön inceleme sürecini başlatmıştır.¹⁷ Filistin UCM Savcılık Bürosu tarafından daha önce iki tane ön incelemeye daha konu olmuştur.¹⁸ 2015 yılında başlayan üçüncü ön inceleme süreci hala devam etmektedir.¹⁹

Filistin, 29 Kasım 2012 tarihinde BM Genel Kurulu'nun 67/19 sayılı kararı ile "üye olmayan gözlemci Devlet" statüsü elde ettikten sonra, bu statüyü en etkin şekilde doğrudan kendisi kullanmaya çalışmıştır. Filhakika, topraklarındaki sorunları uluslararası yargı mekanizmaları kanalıyla çözme çabaları sadece UCM ile sınırlı kalmamıştır. Bu bağlamda, ABD'nin 14 Mayıs 2018'de Kudüs'te Büyükelçiliğini açması üzerine Filistin bu konuyu Divan'a taşıyarak yargısal bir çözüm yoluna başvurdu. Filistin için uluslararası hukuk alanında belki de en önemli gelişmelerden birisi olan bu dava, mevcut çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda, mevcut çalışma ilk olarak "Divan'ın yetkisi var mıdır? Filistin Divan önünde taraf olabilir mi? Filistin'in iddiaları nelerdir?" sorularını cevaplamaya çalışacaktır. Daha sonra ABD'nin olası itirazlarını değerlendirecektir. Son tahlilde ise, davanın hem Filistin hem de uluslararası hukuk açısından önemine değinilecektir. Filistin bu davadan uluslararası hukuktaki statüsünü güçlendirici sonuçlar elde edebilecek midir? Daha önceki uygulamalara bakıldığında, uluslararası mahkemeler, genelde Filistin'in bir devlet statüsünü haiz olmaması argümanına dayanıp, yaklaşık bir asırdır uluslararası hukuku birçok yönüyle ilgilendiren Filistin sorunu konusunda pasif kalabilmiştir. Acaba, Divan "üye olmayan gözlemci Devlet" statüsüne sahip olan Filistin için geçmişten daha iyisini yapabilecek mi?

¹⁷ Savcılık Bürosu ön incelemeleri hakkında daha fazl bilgi için bkz: <https://www.icc-cpi.int/about/otp?ln=en>

¹⁸ Diğer iki ön incelemeden biri yukarıda da değinilen Ön İnceleme I, 2009 yılında madde 12(3)'e istinaden yapılan bildirim neticesinde 22 Ocak 2009 tarihinde açıldı, 3 Nisan 2012'de kapandı. Ön İnceleme II ise, Komorolar tarafından Gazze Filosu Durumuyla İlgili olarak UCM'ye başvurulması sonucu 14 Mayıs 2013'te açıldı ve 6 Kasım 2013 tarihinde kapandı. Chantal Meloni, "The ICC Preliminary Examination of the Flotilla Situation: An Opportunity to Contextualise Gravity", Questions of International Law, 2016, Vol.33, pp.3-20. Ayrıca bkz: Preliminary examination: Registered Vessels of Comoros, Greece and Cambodia <https://www.icc-cpi.int/comoros>

¹⁹ ICC Preliminary Examination, "Palestine", <https://www.icc-cpi.int/palestine>

II. DAVANIN KONUSU

30 Eylül 2018'de, Filistin, Divan'a başvuru yaparak ABD aleyhine bir dava açtı. Uyuşmazlığın konusu, İsrail'deki ABD Büyükelçiliği'nin Kudüs'e taşınması. Filistin, büyükelçiliğin taşınmasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia ediyor ve davasını 18.04.1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'ne (Sözleşme) dayandırıyor.

ABD'nin büyükelçiliği taşıma kararı aslında 08.11.1995 tarihli bir yasaya (Jerusalem Embassy Act of 1995) dayanıyor. Bu yasada, Kudüs'ün 1950'den bu yana İsrail Devleti'nin başkenti olduğu ve İsrail'deki ABD Büyükelçiliği'nin en geç 31 Mayıs 1999 tarihinde Kudüs'te kurulması gerektiği belirtiliyor.²⁰ Yasa ayrıca, başkana büyükelçiliğin taşınmasını 6 aylık dönemler için erteleme yetkisi veriyor ve ABD başkanları da Trump dönemine kadar taşıma işlemini gerçekleştirmemiştir.

6 Aralık 2017'ye gelindiğinde ABD başkanı, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıdı ve İsrail'deki ABD Büyükelçiliği'nin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınacağını duyurdu.²¹ Konuyla ilgili olarak 18 Aralık 2017'de toplanan BM Güvenlik Konseyi, Mısır tarafından sunulan karar taslağının ABD tarafından veto edilmesi nedeniyle karar alamadı.²² Bunun üzerine Mısır tarafından sunulan taslak ile benzer çizgilere sahip yeni bir taslak Türkiye ve Yemen tarafından onuncu olağanüstü özel toplantısında²³ 21 Aralık 2017'de BM Genel Kurulu'na sunuldu, sunulan bu taslak için yeterli çoğunluk desteği²⁴ sağlanmasıyla ES-10/19 numaralı karar alındı.²⁵ Karara göre,

“Kudüs'ün karakter, statü veya demografik yapısını değiştirmeye yönelik her türlü karar ve eylem hukuki etkiden yoksundur, hüküm-

²⁰ United States. Cong. Senate., “Jerusalem Embassy Act of 1995”, 104th Cong., S.1322, Washington: GPO, 8 November 1995.

²¹ Mark Landler, Trump Recognizes Jerusalem as Israel's Capital and Orders U.S. Embassy to Move, The New York Times, 6 December 2017, <https://www.nytimes.com/2017/12/06/world/middleeast/trump-jerusalem-israel-capital.html>

²² Taslak karar metni için ABD dışında diğer üyeler (14) lehte oy kullandı. UN Doc S/2017/1060 (18 December 2017).

²³ Olağanüstü özel toplantı yetkisi için bkz: Erdem Denk, Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi, (Siyasal Kitapevi, Ankara, 2015), s.218.

²⁴ 129 lehte, 9 karşı, 35 çekimser oy kullanıldı.

²⁵ UN General Assembly, Status of Jerusalem, Tenth emergency special session, 22 December 2017, A/RES/ES-10/19.

süzdür ve Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararlarına uygun olarak geri alınmalıdır. Bu bağlamda bütün devletler Konsey'in 478 sayılı kararı uyarınca Kudüs'te diplomatik misyon kurmaktan kaçınmalıdır."

ABD, BM Genel Kurulu'nun kararına rağmen, 14 Mayıs 2018'de Kudüs'te büyükelçiliğini açtı. Bunun üzerine, Filistin, uyuşmazlığı bu defa BM'nin yargı organı olan Divan'a taşıyarak yargısal bir çözüm yoluna başvurdu. Davayı sırasıyla usul ve esas açısından değerlendirmek yerinde olacaktır.

III. DİVAN'IN YETKİSİ VE BAŞVURUNUN KABUL EDİLEBİLİRLİĞİ

Filistin'in başvurusunda yetki ve kabul edilebilirlik hususunda önem arz edebilecek birkaç mesele vardır. Bunlardan birincisi, Uluslararası Adalet Divanı'nın Statüsü (UADS) madde 34 gereği, Divan önündeki davalarda yalnızca devletlerin taraf olabilmesidir. Zira ABD, Filistin meselesinde iki devletli çözüm formülünü benimsediğini ileri sürmesine rağmen, Filistin'in bir egemen devlet olmadığını ve Filistin'i devlet olarak tanımadığını²⁶ resmi olarak beyan etmektedir.²⁷ Divan'ın Filistin'i bir devlet olarak kabul etmediği durumda, davanın usulden reddine karar verilebilecektir.

Fakat Filistin'in Roma Statüsü'ne taraf olmasına da dayanak teşkil ettiği üzere; Filistin, BM Genel Kurulu'nun 29.11.2012 tarihli 67/19 sayılı kararından²⁸ bu yana BM'de "üye olmayan gözlemci devlet" statüsüne sahiptir. Söz konusu kararla Filistin'in bir devlet olduğu bir BM organı önünde teyit edilmiştir. Bu sayede Filistin, devletlerin katılımına açık²⁹ bir uluslararası andlaşma olan Roma Statüsü'ne taraf olmak üzere katılım belgesini depozitere tevdi etmiş ve depoziter konumunda olan BM Genel Sekreteri 6 Ocak 2015'te Filistin'in Roma Statüsü'ne

²⁶ Deirdre Shesgreen, "Bolton says U.S. will block legal challenge from 'so-called state of Palestine' over embassy move", USA Today, 3 October 2018, <https://www.usatoday.com/story/news/world/2018/10/03/bolton-blasts-legal-challenge-so-called-state-palestine/1513340002/>.

²⁷ UN Doc, "Depositary Notification", C.N.256.2014.TREATIES-III.3, 15 May 2014; UN Doc, Depositary Notification, C.N.228.2018.TREATIES-III.5, 1 May 2018.

²⁸ UN General Assembly, Status of Palestine in the United Nations, 29 November 2012, A/RES/67/19.

²⁹ Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, madde 125(3)

katılımını kabul etmiştir.³⁰ Benzer durumlar, aşağıda ele alındığı gibi Filistin'in Sözleşme ve Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol'e katılımında da söz konusudur.

Divan'ın, egemen devlet olmanın şartlarını³¹ göz önünde bulundurarak Filistin açısından bu şartların mevcut olup olmadığını incelemesi mümkündür. Lakin Divan'ın Filistin'in gerek UCM gerek BM Genel Kurulu ve Genel Sekreteri tarafından devlet olarak kabul edildiği gerçeğini göz ardı etmeyeceği kuvvetle muhtemeldir.

İkinci mesele, UADS'ye taraf olmayan Filistin'in Divan önüne çıkabilmek için UADS madde 35/2 ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1946 tarihli 9 sayılı kararında³² öngördüğü şartlara uymasındır. Bu bağlamda Filistin 4 Temmuz 2018'de Divan'ın yargılama yetkisini tanıyan bir bildiriye Divan'ın kalemine tevdi ederek söz konusu şartı yerine getirmiştir.³³

Üçüncü olarak, Divan'ın yargı yetkisi tarafların bu hususta vermiş oldukları rızaya dayalı olduğundan ve bu rızanın yokluğunda Divan *ipso facto* (kendiliğinden) zorunlu yargı yetkisine sahip olmadığından,³⁴ söz konusu rızanın yerine gelmiş olması gerekir. Filistin, Divan'ın yetkisini ve tarafların rızasını UADS madde 36/1'e uygun olarak bir uluslararası andlaşmaya dayandırıyor: 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'ne Ek Zorunlu Uyuşmazlık Çözümüne ilişkin İhtiyari Protokol (Protokol).

ABD ve Filistin'in taraf olduğu Protokol'ün 1. maddesine göre;

"Sözleşmenin yorumlanmasından veya uygulanmasından kaynaklanan uyuşmazlıklarda Uluslararası Adalet Divanı zorunlu yargı yetkisine sahiptir ve bu Protokole taraf olan uyuşmazlığın taraflarından herhangi birisinin başvurusuyla uyuşmazlık Divan'ın önüne getirilebilir."

³⁰ Bensouda, "Preliminary Examination of the Situation in Palestine".

³¹ Kamuran Reçber, Uluslararası Hukuk, (Dora, Bursa, 2018), s.203.

³² The UN Security Council Resolution, "Admission of States Not Parties to the Statute of the Court", 15 October 1946, S/RES/9.

³³ International Court of Justice, States not parties to the Statute to which the Court may be open, <https://www.icj-cij.org/en/states-not-parties>

³⁴ UADS, madde 36: "Divan'ın yetki alanı tarafların kendisine sunacağı bütün işlerle Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda ya da yürürlükteki antlaşma ve sözleşmelerde özel olarak öngörülmüş bütün durumları kapsar..."

Sözleşme'nin yorumlanması ve uygulanmasından kaynaklanan bir uyuşmazlığın söz konusu olduğu bu dava bakımından, davanın her iki tarafının, Protokole taraf olmaları sonucu Divana zorunlu yargı yetkisi tanıdıkları görülmektedir. Fakat ABD bu hususta Divana bir ön itirazda³⁵ bulunarak Divan'ın yetkisini reddetmektedir. 13 Kasım 1972'den bu yana hem Sözleşme'ye hem de Protokol'e taraf olan ABD, Filistin'in 2 Nisan 2014'te Sözleşme'ye³⁶ ve 22 Mart 2018'de Protokol'e³⁷ katılma yoluyla taraf olmasının ardından, depoziter konumunda bulunan BM Genel Sekreteri'ne yaptığı bildirimleri³⁸ ön itirazına dayanak göstermektedir. ABD'nin bu bildirimlerdeki beyanları aşağıdaki gibidir:

Sözleşme'ye [ve Protokol'e] katılım egemen devletlere tanınmıştır. Bu yüzden ABD hükümeti Filistin'in Sözleşme'ye [ve Protokol'e] katılım şartlarını taşımadığına inanmakta ve Sözleşme [ve Protokol] bakımından kendisini Filistin ile bir andlaşma ilişkisi içinde görmeyeceğini bildirmektedir.

ABD ön itirazında bu bildirimlere dayanarak Divan'ın yetkisizliğini ileri sürmektedir.³⁹ Buna karşın, Filistin'in bir devlet olduğu kabul edildiği takdirde ABD'nin kendisini Filistin ile bir andlaşma ilişkisi içinde görmemesinin herhangi bir hukuki değeri yoktur. ABD'nin andlaşma ilişkisi içinde olmamasının yolu bu andlaşmadan çekilmesi olabilirdi. 12 Ekim 2018 tarihli bir bildirim⁴⁰ ile Protokol'den çekildiğini beyan eden ABD'nin bu bildirimi ise dava açıldıktan sonraki bir tarihe rastladığından dolayı davanın görülmesine engel olmayacaktır.

³⁵ Relocation of the United States Embassy to Jerusalem (Palestine v. United States of America), Order, 15 November 2018, General List, No. 176.

³⁶ Sözleşme madde 48 ve madde 50'ye göre; Sözleşme, Birleşmiş Milletler veya ihtisas kuruluşlarından herhangi birinin üyesi ya da Uluslararası Adalet Divanı'nın Statüsüne taraf bütün devletlere ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından taraf olmaya davet edilen herhangi bir devlete açıktır. Filistin, BM ihtisas kuruluşlarından biri olan UNESCO'ya 31 Ekim 2011'den bu yana üye olmasından dolayı Sözleşme'ye katılma hakkı elde etmiştir.

³⁷ Protokol madde 7'ye göre; Protokol, Sözleşmeye taraf olabilecek bütün devletlerin katılımına açıktır.

³⁸ UN Doc, Depositary Notification, C.N.256.2014.TREATIES-III.3, 15 May 2014; UN Doc, Depositary Notification, C.N.228.2018.TREATIES-III.5, 1 May 2018; UN Doc, Depositary Notification, C.N.228.2018.TREATIES-III.5, 1 May 2018.

³⁹ Konuyla ilgili Filistin'in bildirimleri: UN Doc, Depositary Notification, C.N.342.2014.TREATIES-III.3, 12 June 2014; UN Doc, Depositary Notification, C.N.272.2018.TREATIES-III.5, 31 May 2018.

⁴⁰ UN Doc, Depositary Notification, C.N.487.2018.TREATIES-III.5, 12 October 2018.

Dördüncü mesele, Filistin'in bu davayı açmakta hukuki yararının bulunup bulunmadığıdır. Dava, Sözleşme'nin ihlaline ilişkindir. Bu nedenle, Sözleşme'nin gönderen devlet (olayda ABD) ile kabul eden devlet (olayda İsrail) arasındaki ilişkileri düzenlediği ve dolayısıyla üçüncü devletlerin böyle bir davayı açamayacağı iddia edilebilir.⁴¹ Diplomatik misyonun kabul eden devletin ülkesi dışında farklı bir ülkede kurulması varsayımında, bundan üçüncü devlet veya devletlerin haklarının da etkilenebileceği açıktır. Elçiliğin taşındığı yerin Kudüs olduğu düşünüldüğünde, Filistin'in bu davayı açmakta hukuki yararının varlığı kabul edilebilir.

Beşinci mesele, *Monetary Gold Principle* olarak anılan ve Divan'ın bir devletin hak ve yükümlülüklerini söz konusu devletin rızası olmadan karara bağlayamayacağı yönündeki ilkedir.⁴² Dava'da Filistin, ABD Büyükelçiliği'nin kabul eden devlet olan İsrail'in ülkesi dışında kurulduğunu ve bunun Sözleşme'ye aykırı olduğunu iddia etmektedir. Divan'ın söz konusu iddia hakkında karar vermesi halinde, büyükelçiliğin bulunduğu bölgeye ilişkin İsrail'in hak ve yükümlülükleri hakkında da hüküm verilmiş olacaktır. Yani Divan bir ihlalin varlığına ya da yokluğuna karar verdiğinde, misyonun bulunduğu ülkenin İsrail toprağı olup olmadığını söyleyecektir ve dolayısıyla Dava, İsrail'in egemenlik yetkilerini ilgilendirmektedir. Dolayısıyla Divan, İsrail'in açık veya örtülü bir rızası olmaksızın davaya bakmaktan kaçınabilmektedir.

Verilecek hükmün davaya taraf olmayan bir başka devletin hukuki yararını etkiliyor olması, Divan'ı yargı yetkisini kullanmaktan alıkoymaya yeterli değildir. Söz konusu devletin hak ve yükümlülüklerinin davanın konusunu teşkil ediyor olması gerekir.⁴³ Filistin'in davasında, büyükelçiliğin bulunduğu ülkenin İsrail ülkesi olup olmadığı, ABD'nin sorumluluğunun belirlenmesi için bir ön sorundur. Filistin lehine karar verilmesi, o ülkenin İsrail'e ait olmadığı anlamına

⁴¹ Marko Milanovic, "Palestine Sues the United States in the ICJ re Jerusalem Embassy", 30 September, 2018, EJIL Talk, <https://www.ejiltalk.org/palestine-sues-the-united-states-in-the-icj-re-jerusalem-embassy/>

⁴² International Court of Justice, *The Monetary Gold Removed From Rome (Italy V. France, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland And United States of America)*, 15th June 1954, s. 32.

⁴³ International Court of Justice, *East Timor (Portugal v. Australia)*, 30 June 1995, s. 105.

gelecektir. Bu nedenle Divan, İsrail'in hak ve yükümlülüklerinin bu davanın konusunu oluşturduğunu kabul edebilir ve onun rızasının yokluğunda hüküm vermeyebilir.

Monetary Gold Principle isimli ilkenin uygulanmasıyla alakalı bir ihtimal de, Divan tarafından, diplomatik misyonun kabul eden Devletin ülkesi dışında kurulmasının Sözleşme'ye aykırılık teşkil etmeyeceğinin kabul edilmesidir. Bu ihtimalde Divan'ın, misyonun kurulduğu ülkenin İsrail'in ülkesi olup olmadığını araştırması gerekmeyecek, *Monetary Gold Principle* uygulama alanı bulamayacaktır. Fakat bu ihtimalde de dava esastan reddedilebilecektir.

Divan, yetki ve kabul edilebilirliğe ilişkin incelemesinde yukarıda sayılan unsurlardan herhangi biri nedeniyle davayı usulden reddetmezse, davayı esas yönünden inceleyecektir.

IV. DAVA'NIN ESASINA İLİŞKİN İNCELEME

Filistin, ABD Büyükelçiliği'nin Kudüs'e taşınmasıyla, misyonun gönderen Devlet ülkesinin dışında kurulduğunu ve bu nedenle Sözleşme'nin ihlali edildiğini iddia etmektedir. Filistin bu tasarrufun iki yönden Sözleşme'ye aykırı olduğunu savunmaktadır: Birincisi Sözleşme'nin misyonun kurulacağı ülkeyi gösteren hükümlerine aykırılık ve ikincisi Sözleşme'nin amacına aykırılık.

4.1. Diplomatik Misyonun Kurulacağı Ülke

İlk olarak Filistin, Sözleşme'nin çeşitli hükümlerinden hareketle büyükelçiliğin kabul eden devletin ülkesinde kurulması gerektiğini ileri sürmektedir.

Diplomatik misyonun görevlerini düzenleyen madde 3/1 şu şekildedir:

Bir diplomatik misyonun görevleri, diğerleri meyanında, şunları da kapsar:

- a) Gönderen Devleti kabul eden Devlette temsil etmek;
- b) Kabul eden Devlette, uluslararası hukukun müsaade ettiği sınırlar içinde gönderen Devletin ve vatandaşlarının çıkarlarını korumak;
- c) Kabul eden Devlet Hükümeti ile müzakereler yapmak;

- d) Bütün yasal imkânlarla kabul eden Devletteki durumu ve gelişmeleri tespit etmek ve bunlar hakkında gönderen Devlet Hükümetine bilgi vermek;
- e) Gönderen Devlet ile kabul eden Devlet arasında dostane ilişkileri ilerletmek ve ekonomik, kültürel ve bilimsel ilişkilerini geliştirmek.

Filistin'e göre; (a) bendi, açıkça ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde, diplomatik misyonun temsil işlevini kabul eden devletin ülkesinde yerine getireceğini öngörmektedir. Ayrıca (b) ve (d) bentlerinde sayılan işlevler de kabul eden Devlette yerine getirilecektir.

"Kabul eden Devlette" ibaresinin bunun dışında Sözleşme'nin 12 hükmünde daha yer alması, Filistin'e göre, diplomatik misyonun kabul eden Devletin ülkesinde kurulacağını vurgulamaktadır.

Filistin, Sözleşme'nin 21. maddesinin 1. fıkrasının gönderen Devletin, yalnızca kabul eden Devletin ülkesinde bir diplomatik misyon kurabileceğini doğruladığını savunmaktadır:

Kabul eden Devlet, yasalarına uygun olarak, kendi ülkesinde gönderen Devletin misyonu için gereken binaların edinilmesini kolaylaştıracak veya gönderen Devletin başka suretle yer bulmasına yardımcı olacaktır.

Yukarıdaki hükümler, bir diplomatik misyonun birçok işlevini kabul eden Devletin ülkesinde yerine getireceğini ve gönderen Devletin bu ülkede misyon kurmak istemesi halinde kabul eden Devletin bunu kolaylaştıracığını göstermektedir. Hayatın olağan akışında da büyükelçilikler kabul eden Devletin ülkesinde kurulmaktadır. Fakat Sözleşme, devletleri diplomatik ilişki veya diplomatik misyon kurmaya zorlamadığı gibi⁴⁴; Sözleşme'nin hiçbir hükmü, tarafların karşılıklı rızasıyla misyonun üçüncü bir ülkede kurulmasını açıkça yasaklamamaktadır. Aksine 5. madde buna izin verilen bir durumu belirtmektedir:

1. Gönderen Devlet, ilgili kabul eden Devletlere gerekli ihbarda bulunduktan sonra yerine göre bir misyon şefini veya diplomatik kadronun herhangi bir üyesini, kabul eden Devletlerden herhangi biri tarafından açıkça itirazda bulunulmadıkça birden fazla Devlet nezdinde akredite edebilir.

⁴⁴ Sözleşme, madde 2: "Devletler arasında diplomatik ilişkiler ve daimî diplomatik misyonlar kurulması karşılıklı rıza ile olur."

2. Gönderen Devlet bir misyon şefini, bir veya daha fazla sayıda başka Devlete akredite ettiği takdirde, misyon şefinin sürekli oturmadığı Devletlerin her birinde bir geçici Maslahatgüzarın (Charge d’Affaires ad interim) yönettiği bir diplomatik misyon kurabilir.

Bu duruma örnek olarak Türkiye’nin Bern (İsviçre) Büyükelçiliği aynı zamanda Liechtenstein’a, Paris (Fransa) Büyükelçiliği ise aynı zamanda Monako’ya akreditedir. Yani Bern’de kurulan misyon, hem İsviçre hem de Liechtenstein’a ilişkin fonksiyonlarını yerine getirmektedir ve (kabul eden Devlet) Liechtenstein’ın ülkesi dışındadır. Aynı şekilde Paris’teki misyon Monako ülkesinde değildir. Söz konusu durumlar Sözleşme’ye aykırılık teşkil etmemiştir.

Öte yandan, uygulamada büyükelçiliğin kabul eden Devletin ülkesi dışında yer aldığı bir başka örnek de Türkiye’nin Vatikan Büyükelçiliği’dir. Bu misyon Vatikan’da değil İtalya’dadır ve İtalya Büyükelçiliği’nden ayrı olarak kurulmuştur. Bu örneğin de Sözleşme’ye aykırılığı iddia edilmemiştir.

Esasen diplomatik misyonun üçüncü bir ülkede kurulması; gönderen Devlet ile kabul eden Devletin rızasının mevcut olduğu hallerde Sözleşme’ye aykırılık oluşturmaz. Söz konusu üçüncü ülkenin otoritesinin (bir devlet veya BM) de rızası bulunuyorsa hukuki bir problem ortaya çıkmaz. Bu sonuncu rızanın yokluğuna rağmen orada misyon kurulması durumunda ise Sözleşme değil, o ülkenin otoritesinin egemenlik yetkileri ihlal edilmiş olacaktır. Dolayısıyla, kanımızca misyonun kabul eden devletin ülkesi dışında kurulmasının Sözleşme’nin yukarıda yer verilen hükümlerine aykırı düşeceği şeklinde bir yorum yerinde olmayabilir.

4.2. Sözleşmenin Amacı

İkinci olarak, Filistin, Başlangıç kısmından yola çıkarak Sözleşme’nin amacının uluslararası barışa katkı sağlama olduğunu ileri sürmektedir. Başlangıç’ta yer alan ifadeler şu şekildedir:

Bu sözleşmeye taraf olan Devletler,

(...)Birleşmiş Milletler Şartının Devletlerin egemen eşitliği, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve uluslar arasında dostane ilişkilerin geliştirilmesi hakkındaki amaç ve ilkelerini göz önünde bulundurarak,

Diplomatik ilişkiler, ayrıcalıklar ve bağımsızlıklar hakkında uluslararası bir Sözleşmenin, ulusların farklı anayasal ve sosyal sistemlerine bakılmaksızın aralarında dostane ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunacağına inanarak,(...)

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır.

Filistin, diplomatik misyonun faaliyet ve amacının da madde 41/3 tarafından sınırlandırıldığını ileri sürmektedir. Bu maddeye göre:

Misyonun binaları, misyonun bu Sözleşmede ya da diğer genel uluslararası hukuk kurallarınca veya gönderen ve kabul eden Devlet arasında yürürlükte olan özel anlaşmalarca belirlenen görevleri ile bağdaşmayacak bir tarzda kullanılamaz.

Büyükelçiliğin Kudüs'e taşınması, Filistin'e göre, Sözleşme'nin yukarıda bahsi geçen hükümlerine aykırı olduğu gibi Sözleşme'nin amacına ve Sözleşme'nin gönderme yaptığı genel uluslararası hukukun diğer kurallarına da aykırıdır.

Nitekim, misyon binalarının özgülenen kullanım amaçlarının dışına çıkılarak kötüye kullanılması, madde 41/3'ün ihlaline yol açacağı gibi Sözleşme'nin amacına da aykırı düşecektir. Örneğin; ABD tarafından, büyükelçilik binasının, uluslararası statüye sahip bir şehrin bu statüsünün değiştirilmesinde veya İsrail'in işgali altındaki bir toprağın İsrail'e ait olduğunun kabul ettirilmesinde bir araç olacak tarzda kullanılması Sözleşme'nin ihlaline neden olabilecektir.

Filistin'in iddia ettiği Sözleşme ihlallerinin her ikisi de misyonun kabul eden Devlet ülkesi dışında kurulduğu savı üzerine bina edilmiştir. Bunun geçerliliğini tespit etmek açısından büyükelçiliğin konumu ve bulunduğu ülkenin statüsünü incelemek gerekmektedir.

4.3. Büyükelçiliğin Konumu ve Kudüs'ün Statüsü

Yukarıda Filistin'in iddiaları açısından Sözleşme'nin yorumuna yer verilmiştir. Sözleşme'nin somut olaya uygulanmasına gelince; Filistin'e göre, olayda diplomatik misyon kabul eden Devlette kurulmamış ve fakat özel bir uluslararası statüye sahip olan Kudüs şehrinde kurulmuştur.

U.S. Embassy site in Jerusalem

The new U.S. Embassy and consulate site in Jerusalem cuts across the historic 1949 Armistice Agreement Lines.

**U.S.
Consulate
General
Jerusalem**

Extension/annex

Sources: Maps4News; U.S. government; United Nations

C Hughes, 11/05/2018

REUTERS

Harita: Büyükelçiliğin Konumu. Kaynak: Reuters⁴⁵

Filistin'e göre, 181 (II) sayılı BM Genel Kurulu Kararı (1947)⁴⁶ ile Kudüs Şehri'ne özel bir statü tanınmıştır. Kararın ilgili kısmı şu şekildedir:

⁴⁵ Stephen Farrell & Maayan Lubell, "U.S. Jerusalem embassy lies 'at the end of the world'", 14 May 2018, REUTERS, <https://www.reuters.com/article/us-israel-usa-embassy-land/u-s-jerusalem-embassy-lies-at-the-end-of-the-world-idUSKCN11F1RE>

⁴⁶ UN General Assembly Resolution, "The Report of the Ad Hoc Committee on the Palestinian Question", 23 September 1947, A/RES/181(II).

"Genel Kurul,

Filistin'in mandater gücü Birleşik Krallık'a ve Birleşmiş Milletler'in bütün diğer üyelerine, Filistin'in gelecekteki yönetimine ilişkin olarak, aşağıda düzenlenen Ekonomik Birlik ile Bölünme Planı'nın kabul edilmesini ve uygulanmasını tavsiye eder;

(...)

Kudüs Şehri özel bir uluslararası rejime tabi bir *corpus separatum* olarak kurulacaktır ve Birleşmiş Milletler tarafından yönetilecektir."

181 (II) sayılı karar, Birleşik Krallık'ın manda yönetimi altındaki Filistin'den çekileceğini bildirmesi üzerine ve Filistin'in gelecekteki yönetimi hakkında alınmıştır. Genel Kurul bu kararı BM Şartı'nın 14. maddesinde⁴⁷ kendisine tanınan yetkiye dayanarak almıştır. Zira kararda da belirtildiği gibi Genel Kurul "Filistin'deki durumun kamu esenliğine ve uluslar arasındaki dostça ilişkilere zarar verecek nitelikte olduğunu göz önünde tutmuş" ve bu durumun barışçı yollarla düzeltilmesi için gerekli önlemler alınmasını tavsiye etmiştir. Genel Kurul'un tavsiyesi, Filistin topraklarında bir Arap, bir Yahudi devletinin ve bir *corpus separatum* olarak Kudüs Şehri'nin kurulmasını öngören Bölünme Planı'nın kabul edilmesi ve uygulanmasıdır.

Bölünme Planı, Arap devletleri tarafından reddedilmiş, buna karşın İsrail ise bağımsızlığını ilan etmiştir. Böylece Arap devletleri ile İsrail arasında savaş başlamış ve Bölünme Planı uygulanamamıştır. Dolayısıyla Kudüs'ün bir *corpus separatum* olarak kurulması mümkün olmamıştır.⁴⁸

1949'da İsrail ile Arap devletleri arasında mütareke anlaşmaları yapılmıştır.⁴⁹ 03.04.1949 tarihinde İsrail ile Ürdün arasında imzalanan

⁴⁷ "12. madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Genel Kurul, Birleşmiş Milletler'in Amaç ve İlkeleri'ni belirten işbu Antlaşma hükümlerinin çiğnenmesinden doğan durumlar da dâhil olmak üzere kamu esenliğine zarar verecek, uluslar arasındaki dostça ilişkileri tehlikeye sokacak nitelikte gördüğü herhangi bir durumun, kökenine bakılmaksızın barışçı yollarla düzeltilmesi için gerekli önlemler alınmasını tavsiye edebilir."

⁴⁸ Walid Khalidi, "The Ownership of the U.S. Embassy Site in Jerusalem", (2000) Journal of Palestine Studies (University of California Press on behalf of the Institute for Palestine Studies), pp.80-101.

⁴⁹ UN Treaty Series, Israel and Egypt (24 February 1949, No:654, s.251), Israel and Lebanon (23 March 1949, No: 655, s.287), Israel and Jordan (3 April, 1949, No: 656,

anlaşma⁵⁰ ile Yeşil Hat (Green Line) denilen ayırım çizgileri (demarcation line) belirlenmiş ve “taraplardan herhangi birinin askeri veya paramiliter güçlerinden hiçbir unsurun hangi amaç için olursa olsun Mütareke Ayırım Çizgilerinin ötesine ilerleyemeyeceği veya öbür tarafına geçemeyeceği öngörülmüştür.”⁵¹ Ayrıca, Mütareke Ayırım Çizgilerinin gelecekteki ülkesel düzenlemelere veya sınır hatlarına ya da tarafların bunlara ilişkin taleplerine halel getirmeyeceği belirtilmiştir.⁵²

Mütareke Ayırım Çizgileri, Kudüs’ü Doğu Kudüs, Batı Kudüs ve bu ikisi arasındaki alan (no man’s land) olmak üzere üçe ayırmıştır. 1967 savaşında İsrail, Yeşil Hattın doğusuna geçerek Kudüs’ün tamamını işgal etmiştir. BM Güvenlik Konseyi, savaş yoluyla ülke kazanımının kabul edilemezliğini vurgulayarak, İsrail silahlı kuvvetlerini son savaşta işgal edilen topraklardan çekilmeye çağırmıştır.⁵³

Güvenlik Konseyi’nin, 1967’den itibaren İsrail’in Kudüs’ün statüsünü değiştirmeye yönelik aldığı önlemler vesilesiyle aldığı kararlar da, 1967’den bu yana devam eden işgale son verilmesinin gerekliliği belirtilmiş ve işgalci güç İsrail’in Kudüs’ün statüsünü değiştirmek için yaptığı yasama ve idare tasarruflarının tamamen geçersiz olduğu ve bu statüyü değiştiremeyeceği doğrulanmıştır.⁵⁴

26.10.1994’te İsrail ve Ürdün arasında imzalanan ve iki devlet arasındaki sınırları belirleyen barış andlaşmasında⁵⁵ da, bu sınırların 1967’de İsrail askeri yönetiminin kontrolüne giren toprakların “statüsüne” halel getirmeyeceği öngörülmüştür.⁵⁶

Dolayısıyla, Divan’ın “İşgal Altındaki Filistin Ülkesinde Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları Danışma Görüşü”nde (2004)⁵⁷ de belirttiği

⁵⁰ s.303), Israel and Syria (20 July 1949, No: 657, s.327).
UN Treaty Series, “Israel and Jordan: General Armistice Agreement”, 3 April, 1949, No: 656, s.303.

⁵¹ İbid madde 3(2) s.306.

⁵² İbid madde 6(9) s.312.

⁵³ UN Security Council Resolution 242, “Land for Peace”, 22 November 1967, S/RES/242.

⁵⁴ UN Security Council Resolution 298, “Middle East”, 25 September 1971, S/RES/298; UN Security Council Resolution 476, “Territories occupied by Israel”, 30 June 1980, S/RES/476.

⁵⁵ UN Treaty Series, “Jordan and Israel: Treaty of Peace Between the State of Israel and the Hashemite Kingdom of Jordan”, No. 35325, 26 October 1994, s.351.

⁵⁶ İbid madde 3(2), s.394.

⁵⁷ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian

gibi, 1967'de Yeşil Hattı geçerek işgal ettiği topraklarda İsrail işgalci güç statüsündedir. 1967 sonrası gelişmeler bu durumu değiştirmemiştir ve hem Doğu Kudüs hem de Mütareke Ayırım Çizgileri arası bölge işgal altındaki topraklardır.

ABD Büyükelçiliği ise, Yeşil Hattın tam üzerinde yer almaktadır, yani bir kısmı Batı Kudüs'te bir kısmı Mütareke Ayırım Çizgileri arası bölgede (no man's land) kalmaktadır. Batı Kudüs'ün İsrail ülkesi olduğu kabul edilse dahi, büyükelçiliğin bir kısmı için kabul eden Devlet'in ülkesinde kurulmadığı, işgal altındaki bir ülkede kurulduğu söylenebilir. Sonuç olarak Filistin'in diplomatik misyonun kabul eden Devletin ülkesinin dışında kurulduğu yönündeki savı geçerli görünmektedir.

Öte yandan, büyükelçiliğin konumu göz önünde tutulduğunda, diplomatik misyonun orada kurulmasının Kudüs'ün statüsünü değiştirmeye yönelik bir tasarruf olduğu ve bu tasarrufun da Sözleşme'nin amacına aykırı olduğu iddia edilebilir. Bu iddianın geçerliliğini sorgulamak için "Kudüs'ün statüsü nedir?" sorusunu cevaplamak gerekmektedir. Çünkü bu ifadenin geçtiği BM organlarının kararlarında, bu ifadenin ne anlama geldiği açıkça belirtilmemiştir.

Filistin sorununa ilişkin BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi kararları incelendiğinde, bu kararlarda geçen "Kudüs'ün statüsü" ifadesinin iki şekilde anlaşılabilceği görülmektedir. Birincisi, 181 (II) sayılı Genel Kurul kararında belirtilen "*corpus separatum*" statüsü,⁵⁸ ikincisi ise, 03.04.1949 tarihli Mütareke Anlaşmasına dayanan ve 1967 savaşıyla meydana gelen "işgal altındaki toprak (ülke)" statüsüdür. *Corpus separatum* Kudüs şehrinin bütününe şamil bir statü iken, (Güvenlik Konseyi ve Divan'a göre) işgal altındaki ülke statüsü Batı Kudüs için geçerli değildir. Bunlar dışında Kudüs'ün kutsal yerleri barındırması veya üç dinin merkezi olmasına binaen sahip olduğu ilahi bir statü kastedilmemiştir. Zira 252 sayılı Güvenlik Konseyi kararındaki ifade "Kudüs'ün hukuki statüsü" olduğu gibi, bundan sonraki kararlarda da 252 sayılı karara gönderme yapılmıştır.⁵⁹

Territory, "Advisory Opinion", ICJ, 9 July 2004.

⁵⁸ W. Thomas Mallison and Sally V. Mallison, "An International Law Analysis of Major UN Resolutions Concerning the Question of Palestine", CEIRPP Study, (United Nations, New York, 1979).

⁵⁹ UN Security Council Resolution 252, "Middle East", 21 May 1968, S/RES/252, § 2.

Öncelikle belirtmek gerekir ki “Kudüs’ün statüsü” ifadesinin kullanımı 1967 savaşı sonrasına rastlamaktadır. Daha önceki tarihli olan Genel Kurul’un 181 (II), 194 (III) ve 303 (IV) sayılı kararlarında Kudüs’ün bir *corpus separatum* olarak kurulması tavsiye edilmektedir. 1967 Savaşı sonrasındaki tarihlerde alınan örneğin Genel Kurul’un 2253 (ES-V) ve 2254 (ES-V) ile Güvenlik Konseyi’nin 252 (1968), 267 (1969) ve 298 (1971) sayılı kararlarında ise, İsrail’in Kudüs’ün statüsünü değiştirmeye yönelik önlem ve işlemlerinin geçersiz olduğu vurgulanmaktadır. Eğer söz konusu statünün *corpus separatum* olduğu düşünülürse; Bölünme Planı’nın uygulanamamasına rağmen, Genel Kurul tarafından kabul edilmesiyle Kudüs’ün bu statüye kavuştuğunu kabul etmek gerekir. Yani bu kabule göre 181 (II) sayılı karar, kabul edildiği anda hukuk yaratmıştır.

Oysaki 181 (II) sayılı karar, BM Şartı’nın 14. maddesi kapsamında Genel Kurul tarafından alınmış tavsiye niteliğinde bir karardır. Kararın bu niteliğiyle *per se* (tek başına, kendiliğinden) hukuk yaratma gücü yoktur.⁶⁰ Genel Kurul’un kararı, bir vesayet anlaşmasının kabulü niteliğinde olsaydı bağlayıcı bir güce sahip olabilirdi. Fakat alınan karar Kudüs için bir vesayet rejimi oluşturulmasına ilişkin de değildir. Dolayısıyla 181 (II) sayılı karar, tek başına, Kudüs için bir *corpus separatum* statüsü yaratma gücüne sahip değildir. Bu statünün böyle bir Genel Kurul kararı aracılığıyla oluşumu, söz konusu kararın kabul edilip uygulanmasıyla mümkündür.

“İşgal altındaki toprak (ülke) statüsü”ne gelince; 1967 savaşı sonrası alınan kararların Kudüs’ün statüsünün bu nitelikte olduğunu doğruladığı söylenebilir. 2253 (ES-V) sayılı kararda,

*Genel Kurul, şehrin statüsünü değiştirmek için İsrail tarafından alınan tedbirler neticesinde Kudüs’te cari olan durum hakkında derinden kaygılı olarak, bu tedbirlerin geçersiz olduğunu değerlendirmiş ve İsrail’i hâlihazırda aldığı tedbirleri geri almaya ve Kudüs’ün statüsünü değiştirebilecek herhangi bir işlem yapmaktan derhal vazgeçmeye çağırmıştır.*⁶¹

⁶⁰ Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, (1. Kitap, Ankara, 2016) s.309.

⁶¹ UN General Assembly Resolution, “Measures taken by Israel to change the status of the City of Jerusalem”, 4 July 1967, A/RES/2253(ES-V), § 1-2.

2254 (ES-V) sayılı kararda Genel Kurul, bir önceki kararı hatırlatarak aynı çağrışı tekrarlamıştır.⁶² 252 (1968) sayılı kararında Güvenlik Konseyi, Genel Kurul'un bu iki kararını hatırlatarak İsrail'e aynı çağrışı yapmıştır.⁶³ 267 (1969) sayılı Güvenlik Konseyi kararında da bu son üç karara gönderme yapılmıştır.⁶⁴ 298 (1971) sayılı kararda ise Güvenlik Konseyi, Kudüs'ün statüsüne ilişkin daha belirgin ifadeler kullanmıştır:

Güvenlik Konseyi, İsrail'in Kudüs'ün İsrail işgali altındaki bölümünün statüsünü değiştirmeyi tasarlayan tedbir ve tasarruflarına ilişkin 252 (1968) sayılı 21 Mayıs 1968 tarihli ve 267 (1969) sayılı 3 Temmuz 1969 tarihli kararlarını ve Genel Kurul'un daha önceki 2253 (ES-V) ve 2254 (ES-V) sayılı 4 ve 14 Temmuz 1967 tarihli kararlarını hatırlatarak,

(...)

3. Arazi ve mülklerin kamulaştırılması, nüfus transferi ve işgal altındaki bölümü kendi bünyesine dâhil etmeye yönelik yasama işlemleri dâhil olmak üzere, İsrail'in Kudüs Şehri'nin statüsünü değiştirmek için yaptığı tüm yasama ve idare işlemlerinin tamamen geçersiz olduğunu ve bu statüyü değiştiremeyeceğini mümkün olan en açık şekilde doğrular;

4. İsrail'i, önceki bütün tedbirleri ve işlemleri geri almaya ve Kudüs'ün işgal altındaki bölümünde Şehir'in statüsünün değişmesi anlamına gelebilecek ya da sakinlerinin haklarına ve uluslararası toplumun menfaatlerine veya adil ve kalıcı bir barışa zarar verebilecek daha ileri adımlar atmamaya acilen çağırır; (...)⁶⁵

298 (1971) sayılı kararın giriş paragraflarının ilkinde, İsrail'in tedbir ve işlemlerinin Kudüs'ün işgal altındaki bölümü hakkında olduğu ve yukarıda bahsedilen iki Güvenlik Konseyi ve iki Genel Kurul kararının da bu tedbir ve işlemlere ilişkin olduğu belirtilmiştir. Yani Kudüs'ün bir bölümü (doğusu) işgal altında iken (batısı) işgal altında

⁶² UN General Assembly Resolution, "Measures taken by Israel to change the status of the City of Jerusalem", 14 July 1967, A/RES/2254(ES-V).

⁶³ UN Security Council Resolution 252, "Middle East", 21 May 1968, S/RES/252.

⁶⁴ UN Security Council Resolution 267, "Middle East", 3 July 1969, S/RES/267.

⁶⁵ UN Security Council Resolution 298, "Middle East", 25 September 1971, S/RES/298.

değildir. Bu çıkarım Kudüs için *corpus separatum* statüsünün geçerli olmadığını da göstermektedir. Zira bu statü geçerli olsaydı Kudüs'ün tamamının işgal altında olduğunu kabul etmek gerekirdi.

Söz konusu kararların, işgal altındaki bölümün statüsüne etki edebilecek tedbir ve işlemlere ilişkin olması dolayısıyla, bu kararlarda yer alan “Kudüs'ün statüsü” veya “Şehir'in statüsü” ifadelerinin Yeşil Hattın doğusu yani Doğu Kudüs için ve Mütareke Ayırım Çizgileri arası bölge için kullanıldığını söyleyebiliriz. Bu statü ise, Divan'ın 2004 tarihli danışma görüşünde de belirttiği gibi “işgal altındaki toprak (ülke)” statüsüdür. Danışma görüşünün 78. paragrafına göre,

Yeşil Hat ile manda yönetimi altındaki Filistin'in eski doğu sınırı arasında yer alan topraklar, 1967'de İsrail ile Ürdün arasındaki silahlı çatışma esnasında İsrail tarafından işgal edilmiştir. Bu cihetle, uluslararası teamül hukukuna göre, bu topraklar İsrail'in işgalci güç statüsüne sahip olduğu işgal altındaki topraklardır.

298 (1971) sayılı kararın 3 ve 4 numaralı paragraflarında geçen “işgal altındaki bölüm” ifadeleri de Kudüs'ün tamamının ortak bir hukuki statüye sahip olmadığı görüşünü destekler niteliktedir. 476 (1980) sayılı kararında da Güvenlik Konseyi, “Kudüs dâhil 1967'den itibaren İsrail işgali altında olan Arap topraklarının uzun süreli işgaline son vermenin ağır basan gerekliliğini yeniden tasdik ederek” Batı Kudüs'ü ayrı bir statüye koymuştur.⁶⁶ Hatta 1967 savaşının ardından alınan 242 (1967) sayılı kararda da Güvenlik Konseyi “İsrail silahlı kuvvetlerinin son çatışmada işgal edilen topraklardan çekilmesinin” gerekliliğini belirtirken, Bölünme Planı'nda gösterilen sınırlara çekilmeye çağırmamıştır.⁶⁷

Güvenlik Konseyi 478 (1980) sayılı kararda ise, İsrail'in çıkardığı temel yasaya (basic law) rağmen “Kudüs dâhil Haziran 1967'den itibaren işgal altındaki Filistin ve diğer Arap topraklarında” 12.08.1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin uygulanmaya devam edilebileceğini belirttikten sonra,

⁶⁶ UN Security Council Resolution 476, “Territories occupied by Israel”, 30 June 1980, S/RES/476.

⁶⁷ UN Security Council Resolution 242, “Land for Peace”, 22 November 1967, S/RES/242.

Temel yasayı (basic law) ve bu yasanın neticesi olan, Kudüs'ün karakter ve statüsünü değiştirmeyi amaçlayan İsrail'in benzer diğer işlemlerini tanınamaya karar verir ve

*(...) Kudüs'te diplomatik misyon kurmuş olan devletleri bu misyonları Kutsal Şehir'den çekmeye çağırır.*⁶⁸

478 sayılı kararda da Güvenlik Konseyi Batı Kudüs'ü işgal altında görmemekte ve dolayısıyla "1967'den itibaren işgal altında olan Kudüs'ün" statüsünü değiştirmeyi amaçlayan işlemleri tanınamaktadır.⁶⁹ Fakat bu kararda Divan önündeki davayı ilgilendiren en önemli nokta, Kudüs'te diplomatik misyon kurma tasarrufunun Kudüs'ün statüsünün değişmesine etki edebilecek bir tasarruf olarak görülmesidir. Bu nedendir ki diplomatik misyonlarını Kudüs'te kuran devletlerden misyonlarını buradan çekmeleri istenmiştir.

Filistin'in ABD'ye karşı açtığı davada da, büyükelçiliğin Kudüs'e taşınması, Kudüs'ün statüsünü (1967'den itibaren işgal altında olan bölümün statüsünü) değiştirmeyi amaçlayan bir işlem olarak nitelenebilir. Zira ABD, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak görmektedir ve ABD büyükelçiliğinin bir kısmı 1967'den bu yana işgal altında olan Mütareke Ayırım Çizgileri arası bölgede (no man's land) bulunmaktadır. Yani büyükelçiliğin taşınmasındaki amacın, işgal altındaki Kudüs'ü, İsrail'in kendi ülkesine katmasının (annexation) kabul ettirilmesi (tanınması) olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla, diplomatik misyonun taşınması Sözleşme'nin amacına aykırı bulunabilir ve Sözleşme'nin ihlal edildiği kabul edilebilir.

V. SONUÇ

Filistin açısından muhtemel sonuçlarına da değinilecek olursa, ABD Büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınması meselesi sırasıyla BM

⁶⁸ UN Security Council Resolution 478, "Territories occupied by Israel", 20 August 1980, S/RES/478.

⁶⁹ Divan esas açısından değerlendirme yaparken uyumsuzluğa ilişkin BM Genel Kurulu'nun almış olduğu ES-10/19 numaralı kararında değindiği "tanımama yükümlülüğü" (obligation of non-recognition) ilkesini resen dikkate alabilir. Uluslararası hukukta etkisi sınırlı olan bu ilkenin, Divan tarafından dikkate alınması Filistin açısından olumlu olacaktır. Bkz.: Maurizio Arcari, "The Relocation of the US Embassy to Jerusalem and the Obligation of Non-Recognition in International Law", 2018, Questions of International Law, vol., 1-13.

Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve son olarak Divan'a taşınmıştır. Güvenlik Konseyi'nden ABD vetosu nedeniyle karar çıkmaması ve Genel Kurul kararının ABD'yi taşıma kararından vazgeçirememesi göz önüne alındığında, Divan'ın uyuşmazlık hakkında Filistin lehine alacağı her türlü kararın da ABD'nin direnciyle karşılaşması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle, Filistin açısından somut bir fayda elde edilemeyeceği de düşünülebilir. Bu fikir ABD'nin büyükelçilik adımıyla geri dönmeyeceği açısından haklı olabilir. Ancak, politik kazanımları veya kayıpları bir kenara bırakacak olursak, büyük olasılıkla Filistin bu süreçten çok daha güçlü bir uluslararası hukuk aktörü/kişisi/öznesi olarak çıkacaktır. Zira artık topraklarında yaşanan uluslararası hukuk uyuşmazlıklarını başka aktörler üzerinden değil doğrudan kendisi bir devlet olarak uluslararası yargı mercilerine taşımaktadır.

Bu hususu biraz daha açacak olursak, yukarıda da anıldığı üzere Divan'ın Filistin'in başvurusunda usule ve esasa ilişkin takip edileceği bazı yollar var. Bu noktada, iki husus Filistin için uluslararası hukuk açısından önemli sonuçları ihtiva etmektedir. Bunlardan ilki usule ilişkindir. Yetki ve kabul edilebilirlik yönü açısından önemli olan nokta, Divan'ın yalnızca devletlere açık olması hasebiyle Filistin'in statüsünü nasıl takdir edeceğidir. Divan'ın Filistin'i bir devlet olarak kabul etmediği durumda, davanın usulden reddine karar verecektir. Böyle bir sonuç hem Filistin'in hem de Divan'ın uluslararası sistemdeki konumlarını zayıflatıcı etki doğuracaktır. Ancak, Filistin'in devlet olma statüsü hakkında Divan'a sunmuş olduğu yukarıda değinilen hukuki argümanlar, Divan'ın bu yönde menfi bir karar vermesini hukuken zorlaştırmaktadır. Buna binaen, Divan'ın da Filistin'in devlet olduğu yönündeki kabule göre hareket etmesi güçlü bir ihtimaldir. Bu durum, Filistin açısından, uluslararası hukuktaki statüsünün bir başka yargı organı tarafından teyit edilmesi ve güçlenmesi demek olacaktır.

Diğer önemli olan husus ise esasa ilişkindir. Kanımızca Divan'ın *Monetray Gold Principle* nedeniyle usulden reddetmesi muhtemel ise de eğer Divan bu gerekçeyle veya yukarıda anılan hukuki yararın bulunup bulunmadığı gerekçesiyle de davayı usulden reddetmezse

esasa geçilecektir. Bu aşamanın sonucuna dair iki senaryodan bahsetmek mümkün. İlki, Filistin'in lehine davayı sonuçlandırması. Bu durumda Filistin'in uluslararası hukukta elde etmiş olduğu statüsü hukuki anlamda somutlaşmış olacaktır. Bu durumun, Divan açısından kendisinin tarafsız olma özelliğini pekiştirmiş olacağı ve uyuşmazlıkların halli için diğer devletlerin de hukuki yollara başvurusunda teşvik edici olacağı söylenebilir. Muhtemelen ABD ve İsrail böyle bir kararı tanımayacaktır, ancak kararın uluslararası sistem üzerinde doğuracağı önemli etkilerinin yanında ABD üzerinde de bir baskı unsuru olacaktır. Esasa ilişkin ilk senaryodan daha muhtemel diğer senaryo ise Divan'ın 2004 tarihli danışma görüşünde yaptığı gibi uyuşmazlığa ilişkin sarif ifadeler kullanmaktan kaçınması ve müphem gerekçelerle dolu bir karar almasıdır.⁷⁰ Böyle bir durumda bile, yukarıda değinildiği üzere, Filistin'in uluslararası hukuktaki statüsü, Divan'ın Filistin'i devlet olarak kabul etmesi hasebiyle kuvvet kazanmış olacaktır.

Yakın döneme kadar uluslararası yargı organları Filistin'in devlet olmadığı argümanını Filistin meselesine kapılarını kapatmasına veya etkisiz kalmasına gerekçe olarak gösterebilmiştir. UCM, 2009 yılında Filistin'in devlet olmamasını gerekçe gösterip başvurusunu geçersiz sayarken, Divan da 2004 tarihli danışma görüşünde Filistin için devlet demekten imtina edebilmiş ve İsrail'in ihlalleri konusunda pasif bir tavır takınabilmişti.⁷¹ Bugün, Divan'ın BM bünyesinde "üye olmayan gözlemci Devlet" statüsüne sahip olan Filistin için geçmişten daha iyisini yapıp yapamayacağı bahsi, Divan uyuşmazlığa ilişkin kesin karar veya hükmünü açıklayıncaya kadar müphem kalacaktır. Ancak, dava muhtemel sonuçları açısından tahlil edildiğinde, Filistin'in doğrudan kendisinin bir devlet olarak uluslararası yargı mercilerine müracaat ettiği gerçeği ışığında, Divan Filistin'in devlet olma statüsünü reddetmediği sürece, Filistin'in uluslararası hukuktaki statüsünün her hâlükârda daha da güçlenmesi mümkün görünmektedir.

⁷⁰ Denk, (2004), s. 152.

⁷¹ Denk, (2004), s.161.

Kaynakça

- Arcari Maurizio, "The Relocation of the US Embassy to Jerusalem and the Obligation of Non-Recognition in International Law", 2018, *Questions of International Law*, vol., 1-13.
- Arı Tayyar, "Filistin Sorunu", *Tarih Bilinci: Tarih ve Kültür Dergisi*, 2011, Özel Sayı, ss. 139-145, ISBN: 1309-4963.
- Bensouda Fatou, "Preliminary Examination of the Situation in Palestine", ICC-OTP-20150116-PR1083, 16 January 2015, <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1083>.
- Denk Erdem, "Uluslararası Adalet Divanı'nın İsrail'in İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İnşa Etmekte Olduğu Duvar Konusundaki Kararı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 3 (Güz 2004), s. 151-173.
- Denk Erdem, *Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi*, (Siyasal Kitapevi, Ankara, 2015).
- Elaraby Nabil, "Some Legal Implications of the 1947 Partition Resolution and the 1949 Armistice Agreements, Law and Contemporary Problems", *The Middle East Crisis: Test of International Law*, 1968, Vol. 33 (1), pp. 97-109.
- Farrell Stephen & Lubell Maayan, "U.S. Jerusalem embassy lies 'at the end of the world'", *REUTERS*, 14 May 2018, <https://www.reuters.com/article/us-israel-usa-embassy-land/u-s-jerusalem-embassy-lies-at-the-end-of-the-world-idUSKCN1IF1RE>.
- ICC Preliminary Examination, "Palestine", <https://www.icc-cpi.int/palestine>.
- International Court of Justice, *East Timor (Portugal v. Australia)*, 30 June 1995.
- International Court of Justice, *The Monetary Gold Removed From Rome (Italy V. France, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland And United States of America)*, 15th June 1954.
- Kearney Michael G., "Why Statehood Now: A Reflection on the ICC's Impact on Palestine's Engagement with International Law", in Chantal Meloni & Gianni Tognoni (ed), *Is There a Court for Gaza?: A Test Bench for International Justice* (Springer, The Netherlands, 2012).
- Khalidi Walid, "The Ownership of the U.S. Embassy Site in Jerusalem", (2000) *Journal of Palestine Studies* (University of California Press on behalf of the Institute for Palestine Studies), pp.80-101.
- Landler Mark, *Trump Recognizes Jerusalem as Israel's Capital and Orders U.S. Embassy to Move*, *The New York Times*, 6 December 2017, <https://www.nytimes.com/2017/12/06/world/middleeast/trump-jerusalem-israel-capital.html>.
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, "Advisory Opinion", ICJ, 9 July 2004.
- Mallison W. Thomas & Mallison Sally V., "An International Law Analysis of Major UN Resolutions Concerning the Question of Palestine", CEIRPP Study, (United Nations, New York, 1979).

- Mavrommatis Palestine Concessions (Greece v. United Kingdom), P.C.I.J., Series A, No. 2, 30 August 1924.
- Meloni Chantal & Tognoni Gianni (ed), *Is There a Court for Gaza?: A Test Bench for International Justice* (Springer, The Netherlands, 2012).
- Meloni Chantal, "The ICC Preliminary Examination of the Flotilla Situation: An Opportunity to Contextualise Gravity", *Questions of International Law*, 2016, Vol.33, pp.3-20.
- Milanovic Marko, "Palestine Sues the United States in the ICJ re Jerusalem Embassy", 30 September, 2018, EJIL Talk, <https://www.ejiltalk.org/palestine-sues-the-united-states-in-the-icj-re-jerusalem-embassy/> .
- Pazarıcı Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, (1. Kitap, Ankara, 2016).
- Preliminary examination: Registered Vessels of Comoros, *Greece and Cambodia* <https://www.icc-cpi.int/comoros> .
- Reçber Kamuran, *Uluslararası Hukuk*, (Dora, Bursa, 2018).
- Relocation of the United States Embassy to Jerusalem (Palestine v. United States of America), Order, 15 November 2018, General List, No. 176.
- Shesgreen Deirdre, "Bolton says U.S. will block legal challenge from 'so-called state of Palestine' over embassy move", *USA TODAY*, 3 October 2018, <https://www.usatoday.com/story/news/world/2018/10/03/bolton-blasts-legal-challenge-so-called-state-palestine/1513340002/>.
- The State of Palestine, "Referral by the State of Palestine Pursuant to Articles 13(a) and 14 of the Rome Statute", 15 May 2018, PAL-180515-Ref, https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2018-05-22_ref-palestine.pdf .
- UN Doc S/2017/1060 (18 December 2017).
- UN Doc, "Depositary Notification", C.N.228.2018.TREATIES-III.5, 1 May 2018.
- UN Doc, "Depositary Notification", C.N.256.2014.TREATIES-III.3, 15 May 2014.
- UN Doc, "Depositary Notification", C.N.272.2018.TREATIES-III.5, 31 May 2018.
- UN Doc, "Depositary Notification", C.N.342.2014.TREATIES-III.3, 12 June 2014;
- UN Doc, "Depositary Notification", C.N.487.2018.TREATIES-III.5, 12 October 2018.
- UN General Assembly Resolution, "Constituting the UNSCOP", 15 May 1947, A/RES/106 (S-1).
- UN General Assembly Resolution, "Measures taken by Israel to change the status of the City of Jerusalem", 4 July 1967, A/RES/2253(ES-V).
- UN General Assembly Resolution, "Measures taken by Israel to change the status of the City of Jerusalem", 14 July 1967, A/RES/2254(ES-V).
- UN General Assembly Resolution, "Report of the Ad Hoc Committee on the Palestinian Question", 23 September 1947, A/RES/181(II).
- UN General Assembly Resolution, "Status of Jerusalem", Tenth Emergency Special Session", 22 December 2017, A/RES/ES-10/19.
- UN General Assembly Resolution, "Status of Palestine in the United Nations", 29 November 2012, A/RES/67/19.

- UN Security Council Resolution 9, "Admission of States Not Parties to the Statute of the Court", 15 October 1946, S/RES/9.
- UN Security Council Resolution 242, "Land for Peace", 22 November 1967, S/RES/242.
- UN Security Council Resolution 252, "Middle East", 21 May 1968, S/RES/252.
- UN Security Council Resolution 267, "Middle East", 3 July 1969, S/RES/267.
- UN Security Council Resolution 298, "Middle East", 25 September 1971, S/RES/298.
- UN Security Council Resolution 476, "Territories occupied by Israel", 30 June 1980, S/RES/476.
- UN Security Council Resolution 478, "Territories occupied by Israel", 20 August 1980, S/RES/478.
- UN Treaty Series, "Israel and Egypt", 24 February 1949, No:654.
- UN Treaty Series, "Israel and Jordan: General Armistice Agreement", 3 April, 1949, No: 656.
- UN Treaty Series, "Israel and Lebanon", 23 March 1949, No: 655.
- UN Treaty Series, "Israel and Syria", 20 July 1949, No: 657.
- UN Treaty Series, "Jordan and Israel: Treaty of Peace Between the State of Israel and the Hashemite Kingdom of Jordan", No. 35325, 26 October 1994.
- United States. Cong. Senate., "Jerusalem Embassy Act of 1995", 104th Cong., S.1322, Washington: GPO, 8 November 1995.

